

WIELOFUNKCYJNE CENTRUM POMOCY DLA DZIECI, MŁODZIEŻY I RODZIN – NOWATORSKIE ROZWIĄZANIA PLACÓWKI LEINERSTIFT W NIEMCZACH

Liliana Kołodziejczyk, e-mail: liliana.kolodziejczyk@gmail.com
Uniwersytet Wrocławski
Pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie działalności wielofunkcyjnego centrum pomocy dla dzieci, młodzieży i rodzin w Großefehn na terenie Niemiec. Placówkę charakteryzuje wielość innowacyjnych rozwiązań, humanizacja w procesach wychowawczych i resocjalizacyjnych, a także kompleksowość pracy nie tylko z dziećmi, ale z całymi rodzinami. W Polsce nie funkcjonują podobne instytucje, dlatego warto przedstawić stosowane tam formy pracy jako przykład może nie idealnych, ale na pewno ciekawych, niekiedy kontrowersyjnych rozwiązań.

Słowa kluczowe: placówka, formy opieki, wychowanie, Leinerstift

Multi-purpose help center for children, youth and families – innovative solutions of Leinerstift institution in Germany

ABSTRACT

The aim of this paper is to present activity in a multi-purpose institution for children, youth and families in Großefehn, in Germany. Institution has a multiplicity of innovative solutions, humanization in the process of educational and social rehabilitation, as well as the complexity of the work not only with children but also with their families. In Poland there are no similar institutions, so author will present used forms of work in Leinerstift, as an example not perfect solutions, but definitely interesting and sometimes controversial.

Keywords: institution, form of care, education, Leinerstift

Coraz bardziej eksponowana w naukach pedagogicznych potrzeba humanizacji oddziaływań wychowawczych i resocjalizacyjnych oraz zwiększania ich skuteczności wymaga od teoretyków i praktyków szczególnej refleksji nad sposobem organizacji placówek, w których te procesy mają miejsce. Wprowadzaniem innowacyjnych metod pracy najczęściej zajmują się placówki niepubliczne. Przyjmują one nowe, śmiałe metody oparte na systemach: indywidualnym, rodzinkowym, samorządnym czy komplementarnym (eklektycznym).

Przykładem takiej niepublicznej placówki jest ewangelicki ośrodek pomocy dla dzieci, młodzieży i ich rodzin – Jugendhilfezentrum Leinerstift w Großefehn (Niemcy)¹. W Polsce nie funkcjonują podobne instytucje, dlatego warto przedstawić stosowane tam formy pracy jako przykład może nie idealnych, ale na pewno ciekawych, nowatorskich, niekiedy kontrowersyjnych rozwiązań. Przedstawione w artykule treści ukazują zebrany materiał badawczy, uzyskany podczas wizyty studyjnej w niniejszej placówce.

Leinerstift jest placówką zdecentralizowaną liczącą ok. 60 filii w powiecie Aurich². Wszelkie oddziaływania skierowane w stronę podopiecznych opierają na systemie komplementarnym³, co znacząco podnosi koszty opieki. Placówka oferuje młodym ludziom różnorodną pomoc dostosowaną do ich indywidualnych potrzeb. Ogólnym celem pracy ośrodka jest diagnoza, wzmocnienie dzieci i młodzieży w rozwoju własnej osobowości, zaangażowanie podopiecznych w tworzenie nowej perspektywy życiowej, ukończenie szkoły oraz uzyskanie kompetencji zawodowych. Ważna jest również współpraca pla-

1 Komparatystyczna analiza niemieckiej placówki Leinerstift i polskiego Zakładu Poprawczego w Raciborzu została również opisana w: D. Bobrzyk, M. Szecówka, *Współpraca optymalizująca oddziaływania wychowawcze w polskim i niemieckim młodzieżowym ośrodku resocjalizacyjnym*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2012, nr 2, s. 228-234.

2 D. Bobrzyk, L. Kołodziejczak, M. Szecówka, *Polsko-niemieckie konfrontacje pedagogiczne studentów resocjalizacji*, „Przegląd Uniwersytecki” 2011, nr 5, s. 13.

3 System komplementarny zakłada, iż każdy z systemów jest nieidealny, jednakże poszczególne jego elementy mogą być przydatne w pracy z jednostką o konkretnej psychopatologii. Dlatego też system eklektyczny skupia w sobie najbardziej skuteczne elementy wszystkich z systemów; Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1980, s.96.

cówki z rodziną, nakierowana na zdobycie przez rodziców odpowiednich kompetencji rodzicielskich, aby – jeśli to możliwe – dzieci wróciły do domu i czuły się tam komfortowo. Do realizacji postawionych przez placówkę celów używa się różnorodnych form opieki, które dostosowane są do indywidualnych potrzeb wychowanka i jego rodziny. Należą do nich: 1) grupy mieszkalne, 2) oddział wychowawczy, 3) wspólne formy mieszkalne dla młodych matek/ojców z dzieckiem, 4) grupy dzienne (popołudniowe), 5) elastycznie organizowana pomoc, 6) szkoła Johann-Heinrich-Leiner, 7) pomoc w uzyskaniu zawodu.

Grupy mieszkalne są formą opieki, z której korzystają dzieci, młodzież i młodzi dorośli. Problemy tych podopiecznych na ten moment nie mogą zostać w pełni rozwiązane przez wzgląd na trudną sytuację rodzinną. Ogólnym celem pracy z jednostką jest jej stabilizacja poprzez zastosowanie środków: leczniczych, społecznych, psychologicznych i edukacyjnych. Pożądana równowaga pomoże w kreowaniu nowego życia, przy wykorzystaniu własnych zasobów, umiejętności, marzeń.

Nowe, niezależne od wcześniejszych doświadczeń, konteksty życiowe kształtują się dzięki: funkcjonowaniu w grupie, wspólnej nauce, rozwijaniu się, osiąganiu drobnych sukcesów i rozwijaniu poczucia bezpieczeństwa. W grupach mieszkalnych kładzie się duży nacisk na pracę z rodziną dziecka. Pracownicy Leinerstift starają się rozwiązać trudne sytuacje i kryzysy rodzinne, a także mobilizują rodziców do rozwoju kompetencji rodzicielskich. Zespół specjalistów grup mieszkalnych dba również o zmianę całego systemu rodzinnego poprzez: ulżenie w fazach konfliktowych, zrozumienie przyczyn zaburzeń systemu, wyrównywanie napięć w rodzinie, opracowanie nowych rozwiązań, które pozwolą w przyszłości na prawidłową koegzystencję.

W Leinterstift funkcjonuje pięć rodzajów grup mieszkalnych:

- grupy socjalizacyjne – 5 grup dla 24 wychowanków;
- grupy zorientowane na edukację leczniczą – 4 grupy dla 28 wychowanków;
- grupy dla młodych dorosłych – apartamenty, mieszkania dla 10 wychowanków;
- grupy pięciodniowe (dzieci w weekendy, wakacje i czas wolny od nauki szkolnej spędzają w domu rodzinnym) – 1 grupa dla 9 wychowanków;
- grupa diagnostyczna (*Clearing*) z pogotowiem opiekuńczym – 1 grupa dla 8 wychowanków.

Oddział wychowawczy jest dla podopiecznych, którzy nie mają realnych szans na powrót do rodziny pochodzenia, przez wzgląd na poważne choroby, urazy i opóźnienia, których padli ofiarą. Tym dzieciom pracownicy starają się zapewnić maksymalnie bezpieczne i korzystne warunki do rozwoju.

Dzieci tu przebywające doświadczyły w domach rodzinnych poważnych zaniedbań, przemocy i nadużyć, dlatego też objęte są intensywnymi oddziaływaniami wychowawczymi i terapeutycznymi. Dzięki wzmożonej pracy zapewnia się dzieciom możliwość przepracowania traumy i rozpoczęcie budowania swojego życia na nowo.

Ogólnymi celami oddziału wychowawczego są: 1) ukierunkowanie rozwoju edukacyjnego i zawodowego; 2) opracowanie planu opieki wraz z podopiecznym; 3) praca nad tym, aby dziecko odzyskało zaufanie do systemu szkolnego; 4) intensywna praca psychoterapeutyczna.

Formy mieszkalne dla młodych matek i ojców z dzieckiem/dziećmi są ciekawą, w Polsce nadal rzadko spotykaną, formą pomocy dla nieletnich rodziców wychowywanych w placówkach. Zespół wychowawczy i terapeutyczny ośrodka jest przekonany, iż młodzi rodzice wychowujący się w instytucjonalnej pieczy zastępczej potrzebują czasu, wyrozumiałości oraz wiary w rozwój swoich umiejętności rodzicielskich. Dlatego też w Großefehn funkcjonują 4 apartamenty, przypominające nieduże mieszkania, dla młodych rodziców. Mogą oni liczyć na wsparcie pracowników, pomoc w opiece nad dziećmi oraz dokończenie własnej edukacji zawodowej.

Grupy dzienne (popołudniowe) przeznaczone są dla młodych ludzi i ich rodziców. Ich cechą charakterystyczną jest znajdowanie się w trudnej sytuacji życiowej. Nagromadzone problemy nie pozwalają im zgodnie koegzystować, co w sposób znaczący odbija się na rozwoju dzieci. Podopieczni w grupach dziennych wykazują trudności wychowawcze wynikające z niezaspokojonych potrzeb społecznych i emocjonalnych. Powodem nasilenia tych symptomów bywa sytuacja szkolna i zmęczenie rodziców będące konsekwencją ich własnej bezsilności.

Celem pracy grup dziennych jest takie wsparcie rodzin, aby byli w stanie żyć ze sobą bez większych konfliktów. W tej formie stosuje się głównie wsparcie społeczne i edukacyjne dla dzieci, natomiast dorosłym proponuje się treningi kompetencji rodzicielskich. W życie rodziny często angażuje się inne instytucje, które mogłyby pomóc załagodzić konflikty między jej członkami. Plan pomocy rodzinie sporządzany jest wspólnie, zazwyczaj raz na pół roku i nie trwa dłużej niż 2 lata.

Elastycznie organizowana pomoc to ambulatoryjne działania skierowane do dzieci i rodzin w ostrych sytuacjach kryzysowych. Stosuje się tu działania systemowe, włączając w nie (jeśli to możliwe) cały system rodzinny. Analizuje się również okoliczności kryzysu, zasoby środowiska społecznego i wpływy społeczno-kulturowe. Aby zaplanowana pomoc

mogła okazać się skuteczna, stosuje się kilka form działań. Należą do nich:

Społeczno-edukacyjna pomoc rodzinie, czyli intensywne monitorowanie i wsparcie rodziny. Organizowane są różnego rodzaju warsztaty, zajęcia terapeutyczne, mediacje i in. W tej formie pracownicy Leinerstift współpracują również z agencjami i instytucjami państwowymi.

Interwencja kryzysowa – pomoc w nagłych sytuacjach wywołujących stres traumatyczny. Interwencja rozpoczyna się po ok. 24 godzinach od sytuacji kryzysowej i trwa mniej więcej 6-8 tygodni.

Indywidualna, intensywna opieka społeczno-pedagogiczna dla dzieci i młodzieży, która zapewnia usamodzielnianie podopiecznych w zakresie niezależnego i odpowiedzialnego organizowania życia codziennego.

Praca w grupach, która ma charakter regularny, jest przeprowadzana raz w tygodniu formą pomocy skupiającą się na trenowaniu odpowiednich postaw i kompetencji społecznych. Ponadto jest to przestrzeń do rozmów nt. zainteresowań młodzieży, subkultur młodzieżowych i in.

Clearing z pogotowiem opiekuńczym – forma dość specyficznej grupy diagnostycznej, do której przyjmowane są dzieci w głębokim kryzysie od 5 do 17 r.ż. Czas pobytu w tej grupie waha się od 2 tygodni do 3 miesięcy. W tym czasie dziecko poddawane jest diagnozie, dzięki czemu zespół specjalistów jest w stanie skierować podopiecznego do odpowiedniej formy opieki w Leinerstift. W *Clearing* dzieci cieszą się dużą dawką wolności (obowiązuje tam niemal całkowity brak zasad), ponieważ główną metodą diagnostyczną jest obserwacja. Specjaliści przyglądają się naturalnym zachowaniom podopiecznych i na tej podstawie konstruują diagnozę.

W grupach, w których przebywają dzieci powyżej 13 r.ż. (m.in. w *Clearing*) można spotkać się z tzw. sekstabelami (Rys. 1) oraz dostępem do antykoncepcji (prezerwatywy). Tabele znajdują się w ogólnodostępnym miejscu i zachęcają do tego, aby nastolatek w spokoju zapoznał się „z kim może pozwolić sobie na więcej”. W Niemczech jednostka, która jest między 13 a 14 r.ż. może wejść w kontakty seksualne jedynie z osobą w tym samym wieku. Powyżej 14 r.ż. ta kwestia jest nieco bardziej skomplikowana. Niebieskie znaki zapytania znajdujące się na grafice oznaczają, że para może być w związku erotycznym, jeśli obie strony świadomie się na to decydują. Żółte wykrzykniki świadczą o przyzwoleniu na seks, ale tylko wtedy, kiedy osoba starsza nie wykorzystuje braku seksualnego samostanowienia młodszej strony. Jeśli w takiej relacji wystąpi jakiegokolwiek nadużycie – winna jest zawsze osoba starsza i ponosi ona konsekwencje prawne.

Grupy mieszkalne w Leinerstift przyjmują wiele cech systemu rodzinnego, dlatego tym bardziej kontrowersyjnym pomysłem jest wprowadzenie sekstabeli. Wychowawcy funkcjonują jako ciotki i wujkowie, a koledzy z grupy jako bracia i siostry. Mimo wszystko istnieje przyzwolenie na kontakty seksualne między wychowankami.

Rys.1. Sekstabela funkcjonująca w placówce Jugendhilfezentrum Leinerstift.

A / B	<14	14-15	16-17	18-21	> 21
< 14	❤️	❌	❌	❌	❌
14-15	❌	❤️	❤️	❓	⚠️
16-17	❌	❤️	❤️	❤️	❤️
18-21	❌	❓	❤️	❤️	❤️
> 21	❌	⚠️	❤️	❤️	❤️

Źródło: materiał uzyskany podczas badań.

Szkoła **Johann-Heinrich-Leiner** jest przeznaczona dla dzieci i młodzieży, którzy doświadczyli wiele poważnych

uszczerbków w toku rozwoju. Niepomyślne doświadczenia odzwierciedlają się w problematycznym, niekiedy bardzo ekstremalnym sposobie postępowania. Ze względu na coraz bardziej złożony charakter sytuacji problemowych podopiecznych, placówka Leinerstift ma bardzo rozbudowane usługi specjalistyczne, w tym terapeutyczne. Zespół psychoterapeutów i socjoterapeutów wykorzystuje takie metody jak: praca nad biografią, rozmowa zorientowana na rozwiązanie, analiza transakcyjna, praca na umowę zlecenie, elementy terapii zabaw, interwencje behawioralne, gry *role playing*⁴, treningi koncentracji i uwagi, techniki relaksacyjne czy analiza wideo.

Szkoła prowadzi naukę w klasach 1-9. Lekcje organizowane są w małych klasach szkolnych (6-12 uczniów) i trwają od 8:00-12:20. W każdej klasie uczy dwóch nauczycieli, wspomaga ich również pedagog specjalny. Nieprawidłowości w funkcjonowaniu dzieci przejawiają się m.in. w: nadmiernej agresji (również autoagresji), braku umiejętności samostereowania, niezdolności do nawiązywania kontaktów i więzi, bojaźliwym postępowaniem, tendencjach do zaniedbywania siebie i swoich obowiązków, braku samoidentyfikacji oraz nierealistycznym postrzeganiu siebie. Wychowankowie byli ofiarami zaniedbań, przemocy i wszelkich nadużyć. Diagnozuje się u nich wiele różnorodnych zaburzeń psychiatrycznych. Celem szkoły jest: wykształcenie u podopiecznych samoakceptacji, zdolności do zawierania więzi, doświadczanie sukcesów oraz zmniejszenie problemów behawioralnych, które utrudniają naukę szkolną. Aby osiągnąć wyznaczone cele, Leinerstift, oprócz stosowania wzmożonych oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych, organizuje również:

- mediacje;
- projekty budowania łodzi;
- szeroką ofertę zajęć hobbystycznych (piłka nożna, tenis, zespół muzyczny, lekcje gry na gitarze, zajęcia perkusyjne);
- hipoterapię i dogoterapię;
- ergoterapię;
- pomoc w schronisku dla zwierząt;
- treningi percepcji i ruchu;
- integrację dzieci z osobami starszymi przebywającymi w okolicznym domu spokojnej starości.

Równie ciekawą formą organizacji czasu wolnego jest ogólnodostępna dla wszystkich podopiecznych kawiarnia. Jest ona centrum spotkań wszystkich wychowanków z Großefehn. Do obowiązków dzieci należy otwieranie kawiarni o określonych godzinach, dbanie o porządek, organizowanie (wraz z pracownikiem pedagogicznym) różnego rodzaju zajęć, zabaw, konkursów.

Pomoc w uzyskaniu zawodu jest istotna dla osób nastoletnich przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Młodzi ludzie, często niewykształceni, mają trudności w zaistnieniu na rynku pracy. Zagroza im również wykluczenie społeczne, dlatego też w Leinerstift oferuje się indywidualną pomoc w poszukiwaniu zatrudnienia. Prowadzone są również warsztaty wykorzystania drewna, dzięki którym możliwym było otwarcie firmy *Allerhand*. To sklep, który daje pracę podopiecznym w branży ogrodniczej, majsterkowaniu, malarstwie i transporcie. W *Allerhand* sprzedaje się produkty zrobione przez wychowanków placówki, a także usługi, do pełnienia których młodzi ludzie są przygotowani zawodowo. Ta forma pomocy skierowana jest do młodzieży w wieku od 14 do 25 lat.

Do innych propozycji należy sklep *Dorfladen*, który funkcjonuje od 2010 r. we wsi Mittegrosßefehn. Na 200m² znajdują się najpotrzebniejsze produkty żywnościowe i chemiczne, których dostawą zajmują się zatrudnieni tam podopieczni placówki Leinerstift. Przy sklepie działa również piekarnia. W tej niedużej wsi jest to jedno z niewielu miejsc, gdzie można napić się kawy, bądź po prostu zjeść kanapkę z upieczonego przez wychowanków chleba.

Jugendhilfzentrum Leinerstift w Großefehn jest przykładem wielofunkcyjnej placówki, która w sposób kompleksowy zajmuje się pomocą nieletnim i ich rodzinom. Osoby kierujące placówką uważają, że są innowacyjni w swej ewangelicko-luterańskiej tradycji. Wielość nowatorskich rozwiązań i wkład finansowy uczyniły z Leinerstift centrum o niebagatelnym potencjale. Choć szereg wątpliwości może budzić funkcjonowanie sekstabeli czy oddział terapeutyczny, w którym podopiecznych nie obowiązują żadne zasady postępowania, to istnieje wiele innych, ciekawych form pomocy, z których można czerpać inspiracje.

Na szczególną uwagę zasługuje szkoła Johann-Heinrich-Leiner dbająca nie tylko o sukcesy dydaktyczne swoich

⁴ *Role playing* to gry fabularne odnoszące się do przestrzeni *fantasy*. Informacji na temat postaci czy klimatu występującego w konkretnej grze *role playing*, pozyskuje się z literatury, filmów i gier; L. Kołodziejczak, *Pedagogika przeżyć w resocjalizacji – doświadczenia i możliwości*, [w:] A. Kamiński (red.), *Uwarunkowania procesu resocjalizacji*, Warszawa 2011, s. 168.

podopiecznych, ale także o ich rozwój osobisty i przezwyciężenie doznanych w środowisku rodzinnym traum. Idea grup dziennych jest równie warta przeniesienia na grunt Polski. Dzięki codziennej pracy z rodziną nie ma konieczności rozdzielania dziecka od biologicznych rodziców, co często jest nadużywaną formą działań organów państwowych nie tylko w naszym kraju. Również przygotowanie zawodowe wychowanków, zorganizowane czasu w przyjemny, atrakcyjny sposób może przekonać podopiecznych do zerwania z negatywizmem zawodowym prezentowanym przez ich środowisko rodzinne. Poszukiwanie skutecznych form oddziaływań wychowawczych i resocjalizacyjnych zmusza do zaznajamiania się z metodami pracy różnorodnych placówek na całym świecie. Innowacyjny sposób zorganizowania ośrodka Leinerstift jest szczególnie wart uwagi oraz prób wdrożenia wybranych pomysłów do polskich placówek opiekuńczo-wychowawczych.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Bobrzik D., Kołodziejczak L., Szecówka M., *Polsko-niemieckie konfrontacje pedagogiczne studentów resocjalizacji*, „Przegląd Uniwersytecki” 2011, nr 5.
- [2] Bobrzik D., Szecówka M., *Współpraca optymalizująca oddziaływania wychowawcze w polskim i niemieckim młodzieżowym ośrodku resocjalizacyjnym*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2012, nr 2.
- [3] Czapów Cz., *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1980.
- [4] Kołodziejczak L., *Pedagogika przeżyć w resocjalizacji – doświadczenia i możliwości*, [w:] A. Kamiński (red.), *Uwarunkowania procesu resocjalizacji*, Warszawa 2011.